

Տարեկան գինը 5 բուր, կէս տարեկանը 3 բուր:

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը, պ. Մատուրեանի և Արամյանների խմբագրությունը:

Օտարադպրոցային դիմում են ուղղակի
Тифлис. Редакция «Мунис»

ՄԱՍԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տոն օրերից):

Յայտարարութիւնները ընդունվում են առանձին (եզրի վրա):

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
խրաքանչիւր բառից 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹԻՒՆ

Դեռ գրել տոլորեցէք:—Ներքին տեսու-
թիւն: Ս. Աւետարանի թարգմանութիւնը: Ներ-
քին լուրեր:—Արտաքին տեսու-թիւն: Սեր-
բա: Նամակ և Պօլից: Նամակ Գերմանիայից:
Նամակ Պարսկաստանից:—Խառն լուրեր:—
Յայտարարութիւններ:—Բանասիրական: Նա-
մակ փարեզից:

ԴԵՌ ԳՐԵԼ ՍՈՎՈՐՅԵՒ

Համարիտ որ զարմանալի է:—Մենք տեսել
ենք աշխարհներ, ման եւր եկել զանազան
քաղաքներ, անցել ենք Եւրոպա, Գնացել ենք
այդտեղ, ուսումնասիրել ենք, լսել տեսել ենք,
որ ամեն տեղ, ուր գրականութիւն կայ (լե-
ներ այս լրագրական կամ բարձր), կայ և
մի գրականական ձև: Թողածներ, նամակներ,
գրքեր, հեղինակութիւններ գրելու, շարադրե-
լու համար ձևեր կան:

Որ կուսակցութեան կուզէ պատկանում
լինէր լրագիրը կամ ամսագիրը, որ գիտու-
թիւնն էլ կուզէ քարոզում, պաշտպանում
լինէր, որ աստիճան զարգացած մարդու գրած
էլ լինէր՝ այնու ամենայնիւ դա պարզ է ու
բացայայտ: Դա յայտնի, աշխարհ կերպով,
հասկանալի, ընդհանրութեան մատչելի լեզ-
ւով իր գաղափարների, մտքերի համեմատ
լոգիկայով (արամարանութեամբ) ասում, խո-
սում է ընթերցողների հետ և իր յօդուածի
մէջ յարուցած հարցը յօգուտ իրան պաշտ-
պանում:

Եւրոպայում հրատարակող անսխալական,
պապական, մե կերական լրագիրները և
եղուրութիւն ու վատիկանի բռնակալու-
թիւն քարոզող օրգանները մի կողմից իսկ
ազատամիտ, առաջադիմ, մարդու ազատու-
թիւններ, արժանաւորութիւններ յայտնող,

զարթեցնող թերթերը և բարձր գիտութիւն,
փիլիսոփայութիւն տոլորեցնող, պատմող ամ-
սագիրներն ու շարաթաթերթերը միւս կող-
մից՝ ասում են, ինչ որ անելու են, գրում են՝
ինչ որ գրելու են յայտնի, որոշ կերպով:

Առաջինները իրանց գրութեանում, յո-
ղուածներում փառաբանում են ամեն տե-
սակ բռնակալութիւն՝ կրօնական կամ քաղա-
քական, եկեղեցական կամ աշխարհական.
յետոյ եզուր-կերականութիւն, անօգուտ,
փնասկար գիտութիւն, չոր ու ցամաք սօ-
լաստիկ փիլիսոփայութիւն:

Երկրորդները նոցա հակառակ աշխատում
են ցոյց տալ ամեն տեսակ ազատութիւն՝
կրօնական և քաղաքական. յետոյ ժողովրդի,
ազգի, անհատի իրաւունքների գերազանցու-
թիւնը, մարդու, օգտակար, առաջադիմ գի-
տութիւնը:

Մի քանիները հասկանալի, բարձր կեր-
պով ասում են՝ մենք անսխալական ենք,
ամբողջ աշխարհի տէր ենք, բռնակալ ենք,
ամենքդ մեր ստրուկներ եք:

Միւսները պատասխանում են՝ սուտ էք
ասում, դուք սխալական էք, ամբողջ աշ-
խարհը ընդհանրութեան սեպականութիւն
է, ստրուկների դարը անցաւ, մենք ձեր դէմ
ենք:

Եւ սոքա՝ այսինքն այս հակառակ կու-
սակցութիւնները, իւրաքանչիւր իր խօսքերը,
իր մտքերը ճշմարտացիութեամբ ասած է
բերում փաստեր, հաստատում է, խօսում է,
գրում է հասկանալի ձևով, պահպանում է
լոգիկա: Այդ դուրիւ յատկութիւնը, եթէ
ընթերցողը կուզէ՝ թող ասէ պարզութիւնը,
ունէ իւրաքանչիւր լրագիր, լինէր սա ծայ-
րայեղ արմատական, ռամկասպետական, կամ
ծայրայեղ սև կերական, կաթոլիկ-եզուրիտա-
կան: Ամբողջ Եւրոպայի մասում, գրականու-
թիւնը, որ լեզուով կուզէ լինէր, հասկանալի է,
մատչելի է ընթերցողներին: Հակառակ դէպ-

քում ոչինչ կը լինէր դա, լինելու, ապրելու
իրաւունք չէր ունենալ դա, եթէ չը հաս-
կացելը և չը հասկացներ:

Արեւմտեան կերական, յետադիմ լրագիր, ամ-
սագիր կամ շարաթաթերթ լինելու համար
չը պէտք է անպատշաճ անհասկանալի, ան-
մատչելի, բարձր (sic) լեզուով, ողորմելի, դա-
տարի, նշանակութիւն չունեցող բառեր շա-
րեւով գրել յօդուածը: Չը պէտք է գործ
դնել այնպիսի բառեր, խօսքեր, տերմիններ,
որոնց նշանակութիւնը, ինչ տեղ ինչ ա-
ռիթմում և ինչպէս գործածելը չը գիտէ
զորոք:

Ինչ է նշանակում օրինակ այդպիսի բան՝
հասկանալի անկրօնութիւն, յետոյ
ազգաւ եսականութիւն: «Արարատ»
ամսագիրը լինէր է այդպիսի սքոլաստիկ դար-
ձուածներով և նախադասութիւններով: Մենք
համոզված ենք, որ իրանց յօդուածագիր-
ները չեն հասկանում իրանց գրածը, ուր
մնայ խմբագրութիւնը: Լսել են բառեր՝ ան-
կրօնութիւն, եսականութիւն, ազգութիւն
և այլն, բայց դոցա նշանակութիւնը, Աս-
տուած ասլ... և այլնով այդ պարոնների
հայկաբանական արամադրութեանը, ինչտեղ
կուզեն այնտեղ էլ գործ կը դնեն, ով է
հարցնում:

«Արարատ», որպէս արեւդայական ամ-
սագիր, իրաւունք ունի ի հարկէ դանազան
դատեր տալ «Մշակին», մանաւանդ աստուա-
ծաբանութեանց ու հայկաբանութեանց, իսկ
ինքը առաջին գործն է համարել աղաւաղել
այդ գիտութիւնները, անհասկանալի, կատա-
րեալ խօսք դարձնել: Իսկ մենք մեր կողմից
խորհուրդ կը տանք «Արարատ» խմբագրու-
թեան և իր աշխատակիցներին՝ գրականական
ասպարէզ երևալուց առաջ դեռ գրել սո-
վորել...

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿ ՓԱՐԻՋԻՑ

Մեր յայտնի բանասէրներից մէկը՝ կամենալով
միշտ խօսել ու անել, վատ լուրերից իրանից հե-
ռացնել, ձայն է տալիս և ասում՝

...Թող լուսն մոռնա, անհամարուծը,

Եկամ որոց քաղցր է թնամու լուծը...

Այո, թող նորա լուսն, այո, թող նորա չը խո-
սեն, բայց...

...Բայց մենք, որ ունենք հողի ու սիրտ...

Միշտ պիտի խօսենք, միշտ պիտի անենք, պիտի
հասկանանք և անդադար էլ հասկացնենք՝ ինչ որ
հարկաւոր է, ինչ որ արժանի ու աղին է:

Եթէ երկու տարի շարունակ *) հանդամանքնե-
րին նայելով տեղեկութիւններ տուցի՝ ձեզ պրո-
ֆէսոր պ. Եղուարդ Դիւրիթի դասախօսութիւն-
ների մասին, կարծում էք այս երբորդ տարին կը
լուսն... ոչ եւ չեմ լուսն... դուք ինչ ուզենաք կար-
ծեցէ՛ք՝ այդ ձեռ կամեն է. ես ուզում եմ խօսել՝
այս էլ իմ կամեն է:

Հայադէտ-պրոֆէսորի 75—76 դարձական տա-
րուայ դասախօսութիւնները, անցեալ տարուայ

պէս, կարելի է բաժանել երեքի՝—հայոց հին, սկզբ-
նական պատմութիւն, համեմատական թարգմա-
նութեան շարունակութիւն և աշխարհաբար լեզու-
թոսնեք կարգով:

Հայաստանի ժողովրդի սուրբ ու անկողապտելի
աւանդութիւնները և սոցա հետ ժողովրդաբնի հայ
պատմագիտներից շատերը կամենում են, որ հայոց
աշխարհի սկզբնական կենցաղավարութիւնը սկը-
սուէր անպատճառ Հայկ նահապետ առասպելա-
կան դիւցազնից: Այս այն առասպել-դիւցազն է,
որ իր նման յաղթանալով, առասպելական Բէլին
սպանելուց և ոչնչացնելուց յետոյ՝ որպէս թէ
կարգադրութիւններ է անում և իր բնական երկ-
րին ու հպատակ ժողովրդին իր անուշով կոչում
է—Հայք: Եւ այնուհետև որպէս թէ սկսվում է
առաջին կենցաղավարութիւնը մեզ յայտնի Հա-
յաստան աշխարհում ու հետեւաբար այնտեղ բնակ-
ող ժողովրդի:

Մենք այսպիսի բան ի հարկէ չենք ընդունել,
ասում է պ. Դիւրիթին, որովհետեւ բացի այն, որ
այս առակը պատմական ճշդութիւններ չէ պարու-
նակում իր մէջ՝ հակառակում է նոյնպէս լեզուա-
բանական օրէնքներին կամ տեղեկութիւններին:
Այնպէս որ յայտնի է, թէ մի հասարակ բառ չէ
բղկում մի բարդ կամ բաղադրեալ բառից, այլ
ընդհակառակ՝ բարդը ծնվում է հասարակից: Այս-
պէս և հայ հասարակ, արմատական բառը չէր
կարող դուրս գալ, ծնուել հայկ բաղադրեալից,
այլ օրէնքների համեմատ հայկ պիտի բղկէր
հայերից՝ և այլն և այլն:

Սակայն չը կանգնելով պարզ, արմատական, բա-
ղադրեալ բառերի նշանակութեան, ծագման և սոցա
նման լեզուաբանական ուրիշ մանրամասնութիւն-

ների վրա, որ աւելի մասնագիտական հարց էր են,
գանգ ժողովրդի թանկագին աւանդութեանը, որ
ինչքան կուզէ մոլթը և առասպելական լինի, այ-
նու ամենայնիւ պատմութեան համար արժէք ունի:
Եթէ պատմական ճշմարտութիւն հետո աչքով նայի
համեմատաւ աւանդութիւններին, անկարելի է որ
չը նշարէ դոցա մէջ՝ եթէ ոչ մի անհավասարակի,
ամբողջ ճշմարտութիւն՝ գոնէ հաւանական պատ-
մութեան հեռեքը, որ նայելով մի ժողովրդի վառ
երեակալութեանը՝ փոփոխելով և յեղաշրջելով իր
համար մի վերջին, անհակառակելի սրբութիւն է
դարձնում Այստեղից բնականաբար այդպիսի սրբ-
ութիւնները մտնում և տեղ են գտնում նոյն ժո-
ղովրդի պատմութեան թերթիւնում, որ գրել են այդ
ազգի կենքով ապրող հեղինակների ձեռքերը:

Պատմաբանական ու փիլոսոփական գիտութիւն-
ները ընդունում են, որ սկզբնական, անկողապտակ
ժամանակներում արիական մեծ ու նշանաւոր ցեղը
միջին Ասիայից գաղթելով զանազան կողմեր՝ տա-
րածուել էր նոյնպէս Եւրասի լայն աշխարհի երեսի
վրա՝ հասցնելով իր բնակութիւնը մինչև Հայաս-
տանի բարձրալեռնականները: Ահա, ասում է պրո-
ֆէսորը, այս պէտք է համարել հայոց աշխարհի
առաջին, հին բնակութեան, եթէ կարելի է այսպէս
խօսել, հիմքը, թէն, այս, անկողապտակ ու խորին
ժամանակներից, բայց այս բառական չէ: Սկզբնա-
կան գաղթականութիւնները հետզհետէ պիտի շա-
րունակուում լինէին և վրումում Հայաստանի երկրի
վրա, հեռաւոր ու մօտիկ աշխարհներից: Մովսէս
Խորենացու պատմութեան մասնաւոր առաջին
գլխերում անհակառակութիւններ կան այս մասին,
որոնց եթէ լուսն գիտենք՝ ասես մի կողմից կը հա-
տատեն մեր ասածը: Իսկ ինչ որ վերաբերում է
Բաբելոնական, Հրէաստանից և մինչև անգամ
Չինաստանից գէպի, Հայաստան գաղթողներին՝

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ս. ԱՆԵՏԱՐԱՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ս. Եջմիածնի լեզու ու թարգմանի. «Արա-
րատ» երկու տարի սրանից առաջ մեզ լուր
տուաւ թէ «Վեհ. Հայրապետը վաղուց ար-
նօթնութիւն բռած է Ս. Աթոռոյս տպարա-
նին մէջ տպագրել ըստ վարեմի տոլորու-
թեան ազգին (°) Ս. Աւետարանի գրաբառն
ու աշխարհաբառն ի միասին, զգու-
շաւոր և հարգապատ թարգմանու-
թեամբ: Մեզ, և կարծեմ բոլոր ուսում-
նական աշխարհին, իրաւ հետաքրքրելի էր
իմանալ թէ արդեօք ով են այն գիտական
անձինքը, որոնք Մեսրոպայ, Սահակայ և
միւս թարգմանչաց ամբողջ վերայ այսօր
բազմում են. արդեօք հարաւոր է այդ ինն
և աստուծոյրդ դարու արդեօք անուանքը և
գէթ նոյս յաճախած Ալէքսանդրիան, Ա-
թէնքը և Բիզանդիոնը իմանալ թէ Ս. Եջմիածնի
կը բաղձային իմանալ թէ Ս. Եջմիածնի
մեզ արդեօք ինչ ապահովութիւն է տալի
թէ նորա գիտականաց պատրաստած թարգ-
մանութիւնը «գրուաւոր և հարապատ» է
լինելու:

Մեզ երևում է թէ այս երկու հարցմանց
պատասխանը միւս միւսից դժուար է: Այս-
տեղ առաջինը թողնելով, միայն երկրորդի
վերայ կը լինի խօսքը: Եթէ զարաբար մեզ
համար բանը չը պարզեց, մենք հա-
յիրա շուտով կը տեսնէինք դժուարութեան
հոգիները, որ ահա սա է: Մի թարգմանու-
թիւն որպէս զի գրուաւոր լինի և հարա-
պատ, հարկաւոր է նախ և առաջ ունենալ
թարգմանիկ բանին բուն ու իսկականը և
ոչ թէ նորա որ և է կասկածելի պատճէնը:
Այժմ հարցը դա է թէ մեր արդի թարգմա-
նի սրբազան հայրերը, որ Եջմիածնի նստել
են, ունեն իրանց առաջին բուն իսկական
աւետարանը թէ նորա մի որ և է անարժան
օրինակը: Այս հարցումն կարելի է ունեն
հայոց արհման խորթ թուի և ասեն, միթէ
մեր աւետարանները ճշմարտորդ և իսկականը
չեն: Սորան պէտք է առաջ այն ասել թէ
մեր ազգէ հոգեւորականաց և մանաւորա-
պէս Ս. Եջմիածնի շնորհիւ այդ մասին խոր
խաւարի մէջ ենք, իսկ երկրորդ պէտք է

այդ արդէն հայոց պատմութեան թերթիւնում եւ
կը գտնենք: Այս ըստ մեր յիշած ժողովուրդները
(ամբողջները) հաւաքուելով միասին, անշուշտ պիտի
կազմէին առաջին հասարակական գրութիւնը (état
sociale) հայոց աշխարհում և այսպիսով պիտի
զոյացնէին երանելի մի կենդանի մարմին, որ հե-
տեւաբար թէ ծնունդով և թէ դարձեալ եկող-գաղ-
թականներով անկող ու բաղձանալով առիթ է տա-
լիս ստեղծուելու մի ամբողջ քաղաքական-հա-
տարակական կենսութիւն:—հայոց ազգայնութեանը:

Եւ եթէ մինչև անգամ հաւատանք և ասենք
հայկական աւանդութեան հետ միասին, թէ Հայկ
նահապետը իր մարդկանցով գալիս է Բաբելոնա-
տանից Հայաստան և այդտեղ հաստատում իր
բնակութիւնը ու մի ազգ ստեղծում, ոչ թէ մեր
վերջինիս, գիտական մեթոդների վրա հիմնած
ենթադրութիւնները թէ հայ սկզբնական ժողովրդի
կազմուելու և թէ դաղթականութիւնների մասին,
ողիդ չեն լինի, այլ և թող ներուր մեզ ասել,
աւելի ևս կը հաստատուին: Բայց և հայոց պատ-
մութիւնը, երբ կամենում է անպատճառ մի Հայկ
ունենալ, այս առիթում վարք ինչ վաւերականու-
թեան թի կը ստանայ: Արդեօք այդտեղ առ-
վում է և այն, թէ Հայկը գաղով Հայաստան գտաւ
ժողովուրդ, որ կամքով հնազանդուեցաւ: Այս
ժողովուրդն էր ուրեմն հայոց աշխարհի, իր բնա-
կած երկրի առաջին, հին տէրը, որ ընդունում է
Հայկին կամ գորա նման մի ուրիշ և և ինչ
յաղթանալով՝ աշխարհակալին, որ կարող էր գորա
գալ, երեսով անթիւ գաղթականների միջից:

Սակայն մարդկային երևակայութիւնը մեծ գիւրէ
խաղում կենանքի մէջ և շատ անգամ այնպէս ու-
ժով է լինում, որ մի վերացական բան, հասկա-
ցողութիւն կամ երեղիմ համարեալ դարձնում է
իրական: Այսպէս և մի որ և է ժողովրդի հա-

*) Տես «Մշակ» № 23, (74.) և № 25, 26, (75
տարուայ):

